

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

1 KONIEC ZUBÓSTWEM

Wypełnić ubóstwo na całym świecie

2 ZERO GŁODU

Koniec z głodem, osiągnięcie bezpieczeństwa żywnościowego i zrównoważone rolnictwo

3 DOBRE ZDROWIE I JAKOŚĆ ŻYCIA

Zapewnić wszystkim ludziom zdrowe życie i dobrobyt

4 DOBRA JAKOŚĆ EDUKACJI

Wysokiej jakości edukacja dla wszystkich, uczenie się przez całe życie

5 RÓWNOŚĆ PŁCI

Osiągnąć równość płci, wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt

6 CZYSTA WODA I WARTKI SANITARNE

Zapewnić wszystkim dostęp do wody i warunków sanitarnych

7 CZYSTA I DOSTĘPNA ENERGIA

Zapewnić wszystkim dostęp do stabilnej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie

8 WZROST GOSPODARSTWA I GODNA PRACA

Inkluzywny wzrost gospodarczy, produktywność, zatrudnienie, godna praca dla wszystkich

9 INNOWACYJNOŚĆ, PRZEMYSŁ I INFRASTRUKTURA

Stabilna infrastruktura, zrównoważony przemysł, wspieranie innowacyjności

10 MNIJ NIERÓWNOŚCI

Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami

11 ZRÓWNOWAŻONE MIASTA I SPOŁECZNOŚCI

Bezpieczne miasta i osiedla ludzkie sprzyjające włączeniu społecznemu

12 ODPOWIEDZIALNA KONSUMPCJA I PRODUKCJA

Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji

13 DZIAŁANIA W DZIEDZINIE KLIMATU

Plne działania zwalczające zmiany klimatyczne i ich skutki

14 ŻYCIE POD WODĄ

Chronić oceany, morza i zasoby morskie

15 ŻYCIE NA LĄDZIE

Ochrona zrównoważonych ekosystemów lądowych i różnorodności biologicznej

16 POKÓJ, SPRAWIEDLIWOŚĆ I SILNE INSTYTUCJE

Pokójowe i inkluzywne społeczeństwa, silne i odpowiedzialne instytucje

17 PARTNERSTWA NA RZECZ CEŁÓW

Dziwiy globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju

AUTORKI:

Elżbieta Krawczyk, Katarzyna
Dzięciołowska, Marta Kałużńska,
Marta Jackowska-Uwadzu,
Małgorzata Pysia, Agnieszka
Serwadczyk

REDAKCJA JEZYKOWA I KOREKTA:

Justyna Yiğitler

PROJEKT GRAFICZNY,**ILUSTRACJE I SKŁAD:**

 RZECZYPOBRZĄDKOWE

Wersja II, popr.

Materiał jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach projektu „Global Districts” oraz w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Projekt „Global Districts – Localised and informal critical global citizenship education for wider inclusion and engagement of European youth in local and global challenges” jest realizowany przez dziesięciu partnerów w dziesięciu krajach europejskich: ACRA, ABD, ActionAid Hellas, Agenda21, Anthropolis, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Finep Academy, People in Peril, Suedwind i WeWorld. Projekt jest współfinansowany przez Komisję Europejską (program DEAR).

Materiał jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej i projekcie „Global Districts”.

Publikacja w wersji elektronicznej jest dostępna na stronie:

<https://globalna.ceo.org.pl/material/plansze-nt-celow-zrownowazonego-rozwoju/>

Co-funded by
the European Union

polska pomoc

CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

1 KONIEC
ZUBÓSTWEM

Fot. 1. Dziewczynka trzymająca dynię, którą sama wyhodowała, Bangladesz. Practical Action

Cel 1

Koniec z ubóstwem

Wyliminować ubóstwo
we wszystkich jego formach
na całym świecie

Skrajne ubóstwo na świecie jest rozpoznawane jako utrzymywanie się za mniej niż 2,15 dolara amerykańskiego dziennie (ok. 10 złotych). W 2023 roku za tę kwotę utrzymywało się prawie 8,6% ludzi na całym świecie, czyli 691 milionów osób.

Ubóstwo ma wiele form, ale nie ma granic. Nie jest kwestią jedynie dochodu na osobę, ale także **dostępu do opieki zdrowotnej, edukacji i kluczowych usług**. Konsekwencją ubóstwa jest **wykluczenie społeczne**. Polega ono na tym, że ze względu na brak środków lub dostępu do usług osoby nie mogą uczestniczyć w popularnych w danym społeczeństwie aktywnościach. Aby pomóc jednostkom i całym rodzinom wyjść z ubóstwa, trzeba zrozumieć jego mechanizm i zaproponować formy wsparcia (nie litości!), które pozwolą ludziom zachować godność.

Jednym z najbardziej krzywdzących **stereotypów dotyczących ubóstwa** jest to, że bieda jest „zawiniona”, że wynika z lenistwa lub niezaradności. Ubóstwo jest piętnowane społecznie i stanowi źródło wyobcowania, zarówno wśród dorosłych, jak i wśród uczniów i uczennic.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: wyliminowanie skrajnego ubóstwa, zmniejszenie przynajmniej o połowę odsetka ludzi cierpiących z powodu ubóstwa we wszystkich jego wymiarach oraz zgodnie z krajowymi politykami wdrożenie właściwych dla poszczególnych krajów sposobów zapobiegania ubóstwu.

Uczymy się

JĘZYK POLSKI. Zapoznając się z realiami życia w dziewiętnastowiecznym Londynie opisanymi przez Karola Dickensa w *Opowieści wigilijnej*, uczniowie i uczennice zaznajamiają się również ze współczesnym wymiarem zjawiska ubóstwa. Dzięki dyskusji o przejawach oraz przyczynach biedy samodzielnie wskazują możliwości ograniczania tego problemu poprzez działania międzynarodowe oraz indywidualne.

→ bit.ly/CEOobrazUbostwa

WOS. Młodzież zastanawia się, co to znaczy być ubogim i jak można przeżywać ubóstwo. Formułuje definicję ubóstwa, rozróżnia ubóstwo na poziomie indywidualnym i krajowym oraz potrafi opisać podstawy mechanizmu działania mikrokredytów.

→ bit.ly/CEOograniczycUbostwo

GEOGRAFIA/WOS. Uczniowie i uczennice zapoznają się z definicją wskaźnika rozwoju społecznego oraz przyczynami ubóstwa w państwach Afryki Subsaharyjskiej. Na podstawie tekstu źródłowego młodzież wymieni około dziesięć powodów biedy w tych państwach, m.in.: kolonialną przeszłość kontynentu, eksplozję demograficzną czy wysokie cła w handlu międzynarodowym. Uczniowie i uczennice przekonają się, że ubóstwo krajów Afryki wiąże się z polityką stosowaną przez kraje globalnej Północy.

→ bit.ly/CEORozumienieBogactwa

HISTORIA. Ćwiczenie wprowadzi uczniów i uczennice w zagadnienie ubóstwa, wyjaśniając jego podstawowe mechanizmy, przejawy, przyczyny oraz konsekwencje. Odwołując się do przykładu zaczerpniętego z dziewiętnastowiecznej Galicji, młodzież przeanalizuje kwestię ubóstwa także w jej współczesnym wymiarze.

→ bit.ly/CEOGalicjaGlodomeria

Działamy

- ➔ Jest organizowanych wiele zbiórek on-line dla ubogich. I ty możesz włączyć się w te działania, pamiętaj jednak, aby sprawdzić, czy organizator jest rzetelny i zebrane środki na pewno trafią do potrzebujących. Spośród organizacji, które przyczyniają się do walki z ubóstwem, polecamy UNICEF i PAH. Na ich stronach znajdziesz informacje o aktualnych działaniach i kampaniach.

- ➔ Zorganizujcie w szkole zbiórkę odzieży, kosmetyków, zabawek lub książek dla wybranych osób w potrzebie. Na pewno znajdziecie w domu wiele przedmiotów (nieużywanych i w dobrym stanie), które mogą przydać się innym. Możecie również przeprowadzić kiermasz i fundusze przeznaczyć na zakup drobnych przedmiotów. Pamiętajcie, żeby listę potrzeb uzgodnić z beneficjentami. Akcję możecie zorganizować w ramach szkolnego programu wolontariatu. Więcej na ten temat:
→ bit.ly/DZIAŁAJWolontariatWSzkole

- ➔ Chcecie wyjść z inicjatywą szerzej? Zorganizujcie koncert charytatywny albo wystawę w lokalnej bibliotece lub galerii. Zapewne znajdziecie sprzymierzeńców w osobach miejskich radnych lub społeczników. A może jakaś znana postać z waszej miejscowości włączy się w wasze działania? Do promocji nakłońcie lokalne media. Reklama pomoże osiągnąć jak najlepsze wyniki. Więcej pomysłów na działania znajdziecie tutaj:
→ <https://bit.ly/WolontariatInspiracje>

2 ZERO
GŁODU

Fot. 2. Kobieta z dzbanem ziór, który pełni funkcję lodówki, Sudan.
Practical Action

Cel 2

Zero głodu

Wyliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo

Głód to jedno z najbardziej wstydlivych wyzwań współczesności. Co dziesiąty człowiek na świecie jest niedożywiony.

Obecnie produkuje się wystarczająco dużo żywności, by nakarmić każdego. Mimo to na świecie wciąż jest obecny głód. Powodem jest m.in. **nierówna dystrybucja żywności na świecie**. Głód wynika również z tego, że wielu ludzi nie ma dostępu do jedzenia dostarczającego **zróżnicowanych wartości** odżywczych (tzw. głód utajony) lub brakuje im wiedzy na ten temat.

Głód może również być powodowany złożonymi czynnikami zewnętrznymi i politycznymi, takimi jak: **skutki zmiany klimatu** (np. zmiana dotychczasowych terenów rolnych w pustynie), **katastrofy naturalne, konflikty zbrojne, ubóstwo i ceny żywności**, które pozostają poza zasięgiem najuboższych.

Aktualnym wyzwaniem, z którym musimy się zmierzyć, jest zwiększenie **bezpieczeństwa żywnościowego**, czyli dostępu wszystkich ludzi do bezpiecznej i wartościowej żywności.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: wyliminowanie głodu i zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do bezpiecznej, pożywnej żywności w wystarczającej ilości przez cały rok, zrównoważona produkcja żywności, zwiększenie wydajności rolnictwa, przygotowanie się do zmian klimatycznych, poprawienie jakości gleby i gruntów.

Uczymy się

GEOGRAFIA. Podczas zajęć uczniowie i uczennice zapoznają się z zagadnieniami niedożywienia i marnowania żywności. Utworzą hierarchię przyczyn występowania na świecie zjawiska niedożywienia. Podadzą propozycje rozwiązań ograniczających ilość marnowanej żywności w skali globalnej i lokalnej.

→ bit.ly/CEOŻywnośćNaŚwiecie

GEOGRAFIA. Młodzież ćwiczy analizę danych statystycznych i formułowanie na ich podstawie wniosków. Poznaje różnice pomiędzy rolnictwem intensywnym w Danii lub Francji a ekstensywnym w Nigerii. Dokonuje refleksji dotyczącej zarządzania żywnością na świecie oraz poznaje kwestie związane z bezpieczeństwem żywnościowym.

→ bit.ly/CEORolnictwoBezpieczeństwo

PLASTYKA. Uczniowie i uczennice dowiedzą się, czym jest liternictwo, a ich zadaniem będzie zaprojektowanie i wykonanie na papierze czerpanym etykiety opakowania produktu pochodzącego z kraju globalnego Południa (np. kawa, herbata, kakao, przyprawy). Zajęcia wprowadzają pojęcie sprawiedliwego handlu (ang. *fair trade*), wyjaśniają młodzieży, skąd pochodzą różne produkty, których używamy na co dzień, a także jaką drogę pokonują, zanim znajdą się w naszych domach.

→ bit.ly/CEOPieprzWanilia

WOS. W trakcie lekcji młodzież będzie mogła się zastanowić nad różnymi aspektami produkcji paliwa z roślin (biopaliwa, agropaliwa) w odniesieniu do kwestii głodu i niedożywienia na świecie.

→ bit.ly/CEOCukierPaliwo

Działamy

- ➔ Wielu ludzi na świecie głoduje, choć codziennie wyrzuca się tony jedzenia. Dlaczego? Znaczna część rolników z globalnego Południa zostaje bez szans na wyżywienie własnych rodzin, pracując na plantacjach, które wysyłają żywność do krajów globalnej Północy. Ceny tych produktów są zaniżone, tak jak płace rolników. Marnując żywność, napędzamy konsumpcję, która jest jedną z przyczyn głodu. Zainteresujcie się produktami, które kupujecie. Czy na pewno wszystko, co kupujecie, jest wam potrzebne? Czy znacie różnicę między „najlepiej spożyć przed” a „należy spożyć do”?
- ➔ Poszukajcie jadłodzielni w swojej okolicy. To miejsca, do których można oddać i z których można zabrać żywność. Jeśli w domu zostało wam za dużo jedzenia, możecie zanieść je do jadłodzielni i podzielić się z innymi. A może warto stworzyć jadłodzielnię w szkole? Wystarczy mała szafka lub inne miejsce, gdzie moglibyście się podzielić jedzeniem z innymi. Zobaczcie, jak powstają jadłodzielnie i gdzie się znajdują:
→ <https://www.foodsharing.pl>
- ➔ W wielu miastach działają programy wspierające głodnych. Możecie przyłączyć się do takich działań lub sami podjąć podobne. Przyjrzyjcie się przedsięwzięciom takim jak Fundacja Daj Herbatę czy Jedzenie Zamiast Bomb. Istnieją też inicjatywy on-line jak np. Pajacyk. Możecie również zorganizować zbiórkę żywności czy wziąć udział w akcji Szlachetna Paczka w ramach szkolnego wolontariatu.
- ➔ Gdy kupujemy u lokalnych dostawców i wspieramy lokalnych rolników, przyczyniamy się do zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego najbardziej potrzebujących. W miastach pojawia się coraz więcej sklepów i działań wspierających lokalnych rolników, np. kooperatywy. Najczęściej miejscowe produkty znajdziecie też na targach i w warzywniakach. Postarajcie się ograniczyć kupowanie w sklepach wielkopowierzchniowych na rzecz lokalnej produkcji. Takie produkty mogą być droższe, ale koszty ich produkcji i transportu są tak obliczone, żeby ich producenci i dostawcy uczyli na nich zarabiali.

Fot. 3. Kobiety przyprowadziły swoje dzieci na szczepienie, Zimbabwe. Practical Action

Cel 3

Dobre zdrowie i jakość życia

Zapewnić wszystkim ludziom
w każdym wieku zdrowe życie
oraz promować dobrobyt

Według danych ONZ dzieci, których matki mają choć podstawowe wykształcenie lub pochodzą z zamożnych rodzin, mają większą szansę na przeżycie. Od 2000 roku szczepienia m.in. przeciwko odrze zapobiegły 15,6 miliona zgonów.

Do osiągnięć społeczności międzynarodowej w ostatnich latach należą: **zwiększenie przewidywanej długości życia, poprawa warunków sanitarnych i dostępu do czystej wody, stopniowa eliminacja dzięki szczepionkom chorób takich jak malaria, gruźlica i polio, a także spowolnienie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS**. Jednak przed nami stoi nadal bardzo dużo wyzwań, od poprawy stanu zdrowia psychicznego i bezpieczeństwa na drogach przez ułatwienie dostępu do służby zdrowia po zwiększenie świadomości na temat zdrowia reprodukcyjnego i szkodliwego wpływu tytoniu. **Nie chodzi tylko o ratowanie życia, ale również o budowanie zdrowych społeczeństw.**

Na wiele czynników wpływających na nasz stan zdrowia i dobrobyt (np. polityka państwa, stan powietrza, zmieniający się klimat) mamy tylko pośredni wpływ. Jednak wiele z nich dotyczy naszych indywidualnych wyborów i **tylko od nas zależy, czy zawalczymy o swoje zdrowie.**

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: zapewnienie powszechnej opieki zdrowotnej, znaczne zwiększenie finansowania ochrony zdrowia, zapobieganie i leczenie uzależnień od środków odurzających, promowanie zdrowia psychicznego i dobrostanu.

Uczymy się

HISTORIA. Ćwiczenie dotyczy przyczyn i konsekwencji epidemii w przeszłości oraz współcześnie i wyjaśnia, czym są globalne współzależności oraz jakie znaczenie ma współpraca międzynarodowa. Młodzież zapozna się z przykładami epidemii dżumy, a także SARS oraz eboli i wymieni przykłady działań, które mogą zapobiegać epidemiom w przyszłości.

→ bit.ly/CEOCzarnaŚmierć

WOS. Podczas lekcji uczniowie i uczennice zastanowią się, w jakim stopniu współczesny rynek farmaceutyczny podlega procesowi globalizacji, i sformułują własną definicję globalizacji. Zapoznając się z różnymi stanowiskami, młodzież dowie się, czym są leki generyczne i jakie mają znaczenie we współczesnym świecie.

→ bit.ly/CEODostępDoLeków

BIOLOGIA. Podczas ćwiczenia uczniowie i uczennice zapoznają się z pojęciem zegara biologicznego, który dostosowuje procesy fizjologiczne organizmu do poszczególnych faz dnia i nocy. Układają własny plan dnia, mając na uwadze to, co ich wspiera w dbaniu o siebie, i naturalny rytm dobowy. Dzięki ćwiczeniu będą lepiej rozumieć, jak mogą naturalnie wspierać utrzymanie homeostazy organizmu niezbędnej do zachowania zdrowia i dobrego samopoczucia każdego dnia.

→ bit.ly/CEOTajemniczaChoroba

JĘZYK POLSKI. Przeczytawszy utwory Jana Kochanowskiego oraz Ignacego Krasickiego, młodzież dowie się, że porady dawnych poetów, aby dbać o swoje zdrowie, nie straciły na aktualności. Scenariusz zwraca uwagę uczniów i uczennic na wpływ zanieczyszczonego środowiska na kondycję życiową i zdrowotną ludzi w różnych częściach świata. Młodzież wspólnie zastanawia się nad działaniami, które można podjąć, aby zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie.

→ bit.ly/CEOSzlachetneZdrowie

Działamy

- ➔ W dziedzinie zdrowia pierwszym krokiem do światowej zmiany jest dbanie o siebie i prowadzenie zdrowego trybu życia. Poczytaj o zdrowym stylu życia i sporządź listę nawyków, który chciałbyś/ chciałybyś sobie wykształcić. Wskazówką może być infografika przygotowana przez Fundację Szkoła z Klasą:
→ bit.ly/InfografikaZdrowie

- ➔ Zorganizujcie w szkole „Dzień zdrowia”. Zaproście przedstawicieli różnych dyscyplin sportowych – niech zainspirują uczniów i uczennice do różnych form aktywności fizycznej. Możecie również zorganizować spotkanie z dietetykiem. W ramach działań przygotujcie też materiały na temat największych wyzwań dotyczących zdrowia, z którymi mierzy się ludzkość. Więcej informacji na ten temat znajdziecie w artykule:
→ bit.ly/CEOGlobalneZdrowie

- ➔ Zdrowie ludzi na świecie zależy między innymi od zasobów, którymi dysponują, aby o nie dbać. Jednym z takich zasobów, zależnym całkowicie od naszej gotowości do dzielenia się nim, jest krew. W ramach pomagania i szerzenia wiedzy możecie zorganizować akcję krwiodawstwa i przy okazji promować oddawanie szpiku. Regionalne Centra Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa często dysponują ambulansami, w których można oddać krew, i udostępniają je wraz z obsługą (jeśli tylko zostaną zapewnione odpowiednie warunki) podczas np. lokalnych pikników.

Fot. 4. Dzieci w szkole w Zimbabwie. Practical Action

Cel 4

Dobra jakość edukacji

Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie

Na przestrzeni lat znacznie zwiększono dostęp do edukacji, jednak wciąż 773 milionów dorosłych ludzi na całym świecie nie umie czytać, pisać i liczyć, a 244 miliony dzieci nie uczęszcza do szkoły.

Co kryje się pod pojęciem „dobra jakość edukacji”? ONZ nie skupia się na średniej ocen ani wynikach testów. Pomysłodawcom Celów Zrównoważonego Rozwoju chodzi raczej o edukację, która pozwala **żyć godnie w dorosłym życiu** (od umiejętności technicznych po rozwój przedsiębiorczości), oraz taką, która pomaga **budować lepszy świat** (jak np. edukacja na temat zrównoważonego stylu życia, praw człowieka, równości płci czy wspólnej odpowiedzialności za świat). Na edukację można też spojrzeć jako na drogę do **zrozumienia świata oraz poznania samego siebie**. Pomagają w tym umiejętności krytycznego myślenia i nazywania emocji, świadomość zarówno własnych poglądów, jak i ograniczeń.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zapewnienie wszystkim dziewczętom i chłopcom ukończenia nieodpłatnej, sprawiedliwej i dobrej jakości edukacji na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym oraz wyeliminowanie nierówności płci w edukacji.

Uczymy się

JĘZYK POLSKI. Ćwiczenie zwraca uwagę młodzieży na problem równości płci oraz znaczenie edukacji dziewcząt i kobiet w perspektywie globalnej. Uczniowie i uczennice dowiadują się, w jaki sposób wykształcenie kobiet przekłada się nie tylko na kwestie społeczne, związane np. z funkcjonowaniem rodziny, ale także na życie gospodarcze czy polityczne.

→ bit.ly/CEOEdukacjaDziewczat

JĘZYK ANGIELSKI. Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają historię życia ubogiego chłopca, który dzięki dostępowi do edukacji jest w stanie poprawić swoją sytuację życiową. Podczas lekcji będą mieli możliwość przeanalizowania swojej sytuacji i możliwości, którymi dysponują, aby odnieść w życiu sukces. Ponadto uczniowie i uczennice doskonalą umiejętności czytania ze zrozumieniem oraz poszerzają słownictwo.

→ bit.ly/CEOOdnieslismySukces

MATEMATYKA. Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają dane dotyczące skali analfabetyzmu oraz znaczenie edukacji dla rozwoju społeczeństw. Na podstawie dostępnych danych statystycznych młodzież ćwiczy umiejętność tworzenia wykresów słupkowych, kołowych i liniowych. Lekcja stwarza okazję do zastanowienia się, jak przeciwdziałać problemowi ograniczonego dostępu do edukacji na świecie.

→ bit.ly/CEOAnalfabetyzmProblem

GODZINA WYCHOWAWCZA. Niniejszy scenariusz ma pomóc w zachęceniu dziewcząt do podejmowania wyzwań w ramach nauki przedmiotów ścisłych i przyrodniczych. Ma także pokazać, jak ważne są czynniki kulturowe i walka ze stereotypami dotyczącymi płci.

→ bit.ly/CEOBosco

Działamy

➔ Jednym ze światowych wyzwań związanych z edukacją jest fakt, że w nierównym stopniu odpowiada ona na potrzeby dziewcząt i chłopców. Zaplanujcie, przeprowadźcie i podsumujcie projekt w temacie „Dlaczego warto studiować kierunki informatyczne?”. Dzięki niemu zarówno uczniowie, jak i uczennice z waszej grupy/szkoły poznają zawód informatyka/informatyczki, a może kilka dziewcząt po raz pierwszy pomyśli, że mogłoby go wykonywać. Materiał z przykładowymi projektami znajdziecie tu:

→ bit.ly/WnSProjekt

➔ Przeczytajcie i upowszechnijcie w waszej szkole *Kodeks informowania o krajach Południa*. Zwraca on uwagę na przekaz na temat krajów globalnego Południa, który tworzymy na co dzień. Często nieświadomie używamy obrazów i informacji, powielając istniejące stereotypy. Jednak gdy chwilę się zastanowimy, możemy zweryfikować wiadomości, dobrać adekwatne i niekrzywdzące nikogo zdjęcie i być rzetelni!

→ bit.ly/KodeksInformowania

➔ Zrealizujcie kampanię informacyjną na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju. Zastanówcie się, w jaki sposób najlepiej zaprezentować je waszej społeczności lokalnej. Może wystawa zdjęć (z tych plansz?) połączona z konkursem na najlepsze fotografie przedstawiające lokalny wymiar Celów? A może stworzycie film pokazujący, w jaki sposób, działając lokalnie, można się przyczynić do globalnej zmiany? Więcej informacji na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju znajdziecie tutaj:

→ <https://www.un.org.pl>

5 RÓWNOŚĆ
PŁCI

Fot. 5. Kobieta z ulepszoną kuchenką, Bangladesz. Practical Action

Cel 5

Równość płci

Osiągnąć równość płci
oraz wzmocnić pozycję
kobiet i dziewcząt

Zapewnienie kobietom i dziewczętom równego dostępu do edukacji, opieki zdrowotnej i pracy oraz do udziału w sprawach politycznych i ekonomicznych wzmocni zrównoważoną gospodarkę oraz przyniesie korzyści społeczeństwom i całej ludzkości.

Dlaczego równość płci ma znaczenie? Z wielu powodów. Po pierwsze i najważniejsze: **wszyscy ludzie rodzą się równi pod względem swoich praw** (jak zapisano w pierwszym artykule [Powszechnej deklaracji praw człowieka](#)). Poza tym równość płci ma wpływ na sytuację ekonomiczną kraju: większa **liczba kobiet na rynku pracy** prowadzi do zmniejszenia ubóstwa.

Równość płci oznacza także **ochronę przed przemocą fizyczną, psychiczną, ekonomiczną i zaniedbaniem** oraz zakończenie dyskryminacji, dzięki czemu kobiety i dziewczęta będą miały równy dostęp do edukacji, miejsc pracy, a także na równi z mężczyznami będą podejmowały decyzje jako urzędniczki i członkinie władz.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zakończenie dyskryminacji oraz przemocy we wszystkich formach wobec kobiet i dziewcząt na całym świecie i zapewnienie im udziału w podejmowaniu decyzji w zakresie polityki i ekonomii.

Uczymy się

MATEMATYKA. Ćwiczenie dla uczniów klas VII–VIII szkoły podstawowej posłuży powtórzeniu i utrwaleniu ich umiejętności obliczeniowych. Tematyka nawiązuje do problematyki nierównego statusu kobiet i mężczyzn, co może być inspiracją do zastanowienia się/dyskusji o przyczynach, nasileniu i zmianach tego zjawiska w różnych częściach świata. Aktywności matematyczne zaproponowane w ćwiczeniu mogą być wykorzystane w całości lub wybiórczo zależnie od tego, ile czasu zostanie przeznaczony na jego realizację.

→ bit.ly/WynagrodzeniaSwiat

JĘZYK POLSKI. Lekcja ma na celu powtórzenie i utrwalenie wiadomości o przemówieniu. Za przykład tej formy wypowiedzi posłuży wystąpienie dotyczące równości płci. Uczniowie i uczennice przyjrzą się zagadnieniu i będą mieli okazję wypowiedzieć się na temat równouprawnienia kobiet i mężczyzn.

→ bit.ly/PIRownoscPlci

GEOGRAFIA. Uczniowie i uczennice porównują dane na temat wykształcenia, zatrudnienia i zarobków kobiet w Polsce, krajach globalnej Północy i Południa, określają podobieństwa i różnice, poszukując ich przyczyn. Dostrzegają znaczącą rolę kobiet w budowaniu zrównoważonego społeczeństwa i gospodarki.

→ bit.ly/CEOSytuacjaKobiet

HISTORIA. Podczas omawiania zagadnienia ruchów społecznych na przełomie XIX i XX wieku, w tym kwestii emancypacji kobiet i ruchu feministycznego, możesz zaproponować podjęcie tego tematu w ramach projektu edukacyjnego. Zachęć, aby uczniowie i uczennice (przy twoim wsparciu) określili dokładny obszar tematyczny projektu, cel oraz etapy realizacji, a także wykonali działania oraz zaprezentowali wyniki swojej pracy na szerszym forum.

→ bit.ly/WSkGydbyHistoria

GODZINA WYCHOWAWCZA. Niniejszy scenariusz ma pomóc w zrozumieniu zagadnień związanych z równością płci w perspektywie globalnej. Stanowi wprowadzenie do problematyki równości płci i zachęca uczniów i uczennice do samodzielnego dowiadywania się o aktualnych wyzwaniach w dziedzinie równości płci. Scenariusz pomaga uzyskać świadomość, że w każdej polityce, decyzji oraz analizie globalnych problemów istotne jest uwzględnienie perspektywy płci. Oznacza to rozważanie kwestii związanych z płcią zarówno w kontekście wyzwań i problemów, jak i proponowanych czy wdrażanych rozwiązań.

→ bit.ly/CEOSytuacjaKobietSwiat

Działamy

➔ Jedno ze światowych wyzwań związanych z równością płci dotyczy edukacji, która – często oparta na stereotypowym postrzeganiu płci – ogranicza szanse dziewcząt na rozwój w dziedzinach kulturowo zarezerwowanych dla chłopców. Jednocześnie chłopców nie wspiera się na polach stereotypowo postrzeganych jako dziewczęce. Odpowiedzią na to wyzwanie może być działanie w szkole zatyłowane „Dlaczego warto studiować kierunki informatyczne?”. Dzięki niemu zarówno uczniowie, jak i uczennice poznają zawód informatyka/informatyczki. Materiały, które poprowadzą was przez projekt, znajdziecie tu:

→ bit.ly/WnSProjekt

➔ Przyjrzyjcie się postaciom wybitnych współczesnych kobiet, które działają na rzecz pozytywnej zmiany w świecie, i zorganizujcie w waszej szkole wydarzenie im poświęcone: wystawę opowiadającą o ich pracy, stronę internetową poświęconą ich działalności, spotkanie z taką działaczką z waszej okolicy. Przykładem lub punktem wyjścia mogą być opowieści o kobietach, które działają w swoich społecznościach lokalnych na rzecz ograniczenia zmiany klimatu:

→ bit.ly/CEOKobietyNaRzeczKlimatu

czy historie kobiet działających na rzecz polskiej niepodległości:

→ bit.ly/KobietyWobecWojny

➔ Jednym z przykładów działania zwiększającego zaangażowanie kobiet w podejmowanie decyzji w społeczności lokalnej oraz odpowiadającego na jej specyficzne potrzeby może być powołanie rady kobiet jako ciała doradczego lokalnych władz (o Warszawskiej Radzie Kobiet możecie przeczytać [tu](#)). Zbadajcie potrzeby mieszanek waszej okolicy i poszukajcie na nie adekwatnej odpowiedzi. Możecie na przykład przeprowadzić ankietę wśród kobiet w gminie i przedstawić wyniki w urzędzie czy sprawdzić, w jakim stopniu kobiety i mężczyźni są reprezentowani w lokalnych władzach i ciałach doradczych w gminie.

6

CZYSTA WODA
I WARUNKI
SANITARNE

Fot. 6. Młoda dziewczyna nabiera czystej wody, Nepal. Practical Action

Cel 6

Czysta woda i warunki sanitarne

Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi

Wszyscy na świecie powinni mieć dostęp do czystej wody. Znaczenia wody dla człowieka i każdego innego organizmu zwyczajnie nie da się przecenić. Bez niej życie jest niemożliwe.

Aż 25% ludzi na świecie **nie ma dostępu do wody pitnej** w swoim domu. Pozostają zależni od zewnętrznych źródeł wody, które są podatne na zanieczyszczenia, co nieraz skutkuje zarażeniem groźnymi chorobami zakaźnymi, np. cholerą. Jednym z przykładów **konsekwencji braku dostępu do czystej wody** jest biegunka i jej powikłania. Z ich powodu każdego dnia umiera średnio tysiąc dzieci. Na terenach objętych działaniami wojennymi brak dostępu do bezpiecznej wody zabija dwudziestokrotnie więcej dzieci poniżej piątego roku życia niż pociski i bomby.

Poprawienie warunków sanitarnych i dostępu do wody pitnej w krajach globalnego Południa wymaga **inwestycji w technologie** umożliwiające gromadzenie i odsalanie wody, oczyszczanie ścieków oraz ponowne wykorzystanie wody.

Problem dostępu do wody nie dotyczy jedynie krajów globalnego Południa. Według danych UNESCO **Polska ma jeden z najniższych w Europie wskaźników dostępności wody**.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: zapewnienie powszechnego i sprawiedliwego dostępu do bezpiecznej wody pitnej po przystępnej cenie, zapewnienie dostępu do odpowiednich i godziwych warunków sanitarnych i higienicznych, poprawienie jakości wody, ograniczenie niepotrzebnego zużycia wody.

Uczymy się

GEOGRAFIA. Uczniowie i uczennice przy wykorzystaniu map Jeziora Aralskiego doskonają umiejętność określania współrzędnych geograficznych i obliczania rozciągłości południkowej w stopniach i kilometrach. Przy okazji młodzież omawia przyczyny drastycznego zmniejszenia się powierzchni tego zbiornika oraz jego globalne i lokalne skutki dla środowiska naturalnego i gospodarki.

→ bit.ly/CEOJezioroAralskie

JĘZYK ANGIELSKI. Ćwiczenie ma na celu przybliżenie uczniom i uczennicom tego, w jaki sposób ludzie z globalnego Południa radzą sobie z brakiem dostępu do wody pitnej. Uczniowie i uczennice ćwiczą rozumienie instrukcji i poleceń na przykładzie prostego destylatora wody.

→ bit.ly/CEOZbudowaćDestylator

RELIGIA. Po zastanowieniu się, jaką rolę woda pełni w obrzędach religijnych, młodzież skupi się nad jej znaczeniem w wymiarze społecznym, religijnym i biologicznym. Uczniowie i uczennice będą pracować w grupach i wspólnie zastanawiać na tym, jak woda kształtuje życie religijne i biologiczne człowieka i jakie ma znaczenie w perspektywie globalnej.

→ bit.ly/WodaŻycie

PLASTYKA. Uczniowie i uczennice dowiedzą się, czym jest ślad wodny, a następnie stworzą plakaty prezentujące zasady oszczędzania wody. Z zakresu zagadnień sztuk plastycznych młodzież zapozna się z formą artystyczną, jaką jest plakat.

→ bit.ly/CEOŚladWodny

Działamy

- ➔ Ogranicz zużycie wody. Zakręcaj wodę przy myciu zębów i naczyń, weź prysznic zamiast kąpieli, z rozważą podlewaj kwiaty (wykorzystuj ponownie wodę np. po umyciu warzyw i owoców). Pomyśl również o wodzie, którą zużywasz pośrednio, kupując różnorodne produkty, m.in. spożywcze. Rolnictwo odpowiada za około 70% globalnego zużycia wody, np. produkcja jednego kilograma wołowiny wymaga 70 tysięcy litrów wody, drobiu 6 tysięcy litrów, a ziemniaków 125 litrów. Codziennie miej na uwadze, ile wody „zjadasz”, ale również ile wody marnujesz poprzez wyrzucanie niedojedzonych porcji czy zepsutego jedzenia.
- ➔ Zorganizuj kampanię informacyjno-edukacyjną dotyczącą najbliższego zbiornika (źródła) wody w okolicy. Wspólnie z grupą projektową uprzętnijcie teren. Przygotujcie plakat informacyjny lub prezentację. Zwróćcie uwagę na problem z jakością wód w Polsce (niedostateczne oczyszczanie ścieków, brak odpowiedniego finansowania) czy postępujący proces stepowienia. Przygotujcie rady na temat oszczędzania wody.
- ➔ Poznaj kilka projektów zagranicznych i polskich, które realizują 6 Cel Zrównoważonego Rozwoju. Zastanów się, czy ty lub wy (jako klasa i szkoła) możecie zaproponować rozwiązania w obszarze tego celu. Spróbujcie przeprowadzić eksperyment, który sami zaprojektujecie, inspiracje znajdziecie m.in. tutaj:
→ bit.ly/DZIAŁAJBrakWody

Fot. 7. Dzieci świętują powstanie pompy wodnej zasilanej energią słoneczną, Kenia. Practical Action

Cel 7

Czysta i dostępna energia

Zapewnić wszystkim dostęp do źródeł stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie

Dostęp do nowoczesnej i czystej energii oznacza poprawę poziomu życia. Niestety obecnie nadal trzy miliardy ludzi w celu ogrzania i posilenia się muszą polegać na drewnie i węglu oraz odpadach pochodzenia zwierzęcego.

60% światowej emisji gazów cieplarnianych wiąże się z produkcją energii. Jest to jedna z ważniejszych przyczyn **zmiany klimatu**, musimy więc ograniczyć udział węgla w produkcji energii. Unowocześnienie źródeł energii wiąże się także z **poprawą jakości powietrza**. W Polsce dzieje się to np. dzięki systematycznemu odchodzeniu od spalania odpadów lub węgla złej jakości na rzecz OZE (odnawialne źródła energii). Znaczenie ma również rezygnacja z pieców, które spalają te surowce w nieefektywny sposób. Na Sri Lance podobny efekt przynosi rezygnowanie z lamp naftowych i kucharek na drewno lub odchody zwierzęce.

Lokalna produkcja energii z wykorzystaniem źródeł odnawialnych, np. słońca lub wiatru, pozwala społecznościom oddalonym od sieci elektrycznej, położonym w trudno dostępnych terenach uniezależnić się od dostawców energii. Oznacza to również łatwiejszy **dostęp do nowych technologii**. Dzięki temu ludzie z dala od miast mogą np. skorzystać z bankowości mobilnej lub sprawdzić prognozę pogody i ostrzeżenia meteorologiczne.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zapewnienie powszechnego dostępu do przystępnych cenowo, niezawodnych i nowoczesnych usług energetycznych oraz popularyzacja odnawialnych źródeł energii.

UCZYMY SIĘ

FIZYKA. Podczas zajęć uczniowie i uczennice dowiadują się, jak zapewnić dostęp do energii elektrycznej mieszkańcom i mieszkankom obszarów niezelektryfikowanych, i wykonują obliczenia mocy i pracy. Poznają też historię swojego rówieśnika Williama Kamkwamby, który na podstawie obrazów z podręcznika stworzył elektrownię wiatrową (jego historię pokazuje również film *O chłopcu, który ujarzmił wiatr*, 2019).

→ bit.ly/UjarzmicWiatr

GEOGRAFIA. Dostęp do taniej energii jest kwestią kluczową w rozwoju gospodarki. Większość państw europejskich opiera swoją energię na paliwach kopalnych. Wojna wywołana przez Rosję w Ukrainie zachwiała rynkiem energetycznym nie tylko w obu krajach toczących wojnę, ale i w całej Europie. Dzięki temu ćwiczeniu uczennice i uczniowie dowiedzą się, dlaczego ceny paliw w czasie konfliktów zbrojnych rosną i jak można temu zaradzić.

→ bit.ly/CEONiezależnośćEnergetyczna

WOS. Na zajęciach uczniowie i uczennice poznają sposoby, jak zwiększyć efektywność wykorzystania energii w gospodarstwie domowym, oraz zastanowią się, dlaczego warto podejmować takie działania. Dzięki zajęciom młodzież uświadomi sobie, jak ważną składową domowego budżetu jest energia, co jest kluczowe w obliczu postępującej zmiany klimatu i rosnących cen energii.

→ bit.ly/CEOMieszkanieEnergia

BIOLOGIA, GODZINA WYCHOWAWCZA. W oparciu o analizę wyników przeprowadzonego przez siebie doświadczenia oraz sytuacji przedstawionych w filmie edukacyjnym uczniowie i uczennice zastanowią się, czy poprzez zmianę swoich codziennych nawyków związanych z efektywnością energetyczną mogą się przyczynić do ochrony klimatu.

→ bit.ly/CEOEnergetyczneNawyki

DZIAŁAMY

- ➔ Zorganizujcie w szkole debatę na temat energii i uwzględnijcie w dyskusji aspekty dotyczące samych konsumentów, społeczności lokalnej i globalnego działania na rzecz zrównoważonego rozwoju. Możecie wykorzystać publikację o tym, w jaki sposób debatować na te tematy:

➔ bit.ly/CEO_Stwórz_klimat_do_rozmów

- ➔ Zorganizujcie w szkole konkurs na najefektywniejsze źródło energii odnawialnej wykonane rękami uczniów i uczennic. Wraz z nauczycielem/nauczycielką fizyki określcie kryteria i powołajcie jury, które będzie oceniać prace. Przyznajcie nagrodę imienia Williama Kamkwamby, mieszkańca Malawi, który w wieku trzynastu lat zbudował turbinę wiatrową w oparciu o rysunek w książce. Przyznanie nagrody możecie połączyć z projekcją filmu na jego temat pod tytułem *O chłopcu, który ujarzmił wiatr* (2019).

➔ bit.ly/UjarzmicWiatrFilm

- ➔ Odnawialne źródła energii (OZE) to energia uzyskiwana z naturalnych procesów stanowiących alternatywę dla nieodnawialnych nośników energii: paliw kopalnych. W Polsce energia ze źródeł odnawialnych jest wytwarzana z wykorzystaniem promieniowania słonecznego, wiatru, wody, stałej biomasy, biogazu i biopaliw ciekłych oraz zasobów geotermalnych. Możecie zorganizować kampanię dotyczącą wprowadzenia tych rozwiązań w waszej szkole lub miejscowości i wykorzystać kalkulator doboru OZE:

➔ <http://ozerise.pl/pl/kalkulator-doboru-oze>

8 WZROST
GOSPODARCZY
I GODNA PRACA

Fot. 8. Młody mężczyzna reperujący rowery we własnym przedsiębiorstwie, Bangladesz. Practical Action

Cel 8

Wzrost gospodarczy i godna praca

Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi

Wskaźniki, za pomocą których opisuje się rozwój gospodarczy (takie jak PKB na mieszkańca), wskazują na poprawiającą się sytuację ludności, jednak w zbyt wielu miejscach praca wciąż nie chroni przed ubóstwem.

Wzrost gospodarczy jest często uznawany za wyznacznik dobrobytu, jednak postrzeganie go jako jedyne go wskaźnika jakości życia jest błędem. Obliczając wzrost gospodarczy, nie bierze się pod uwagę np. tego, **czy poprawa ogólnego stanu gospodarki prowadzi również do zmniejszenia nierówności między ludźmi**. Ponadto wzrost gospodarczy wiąże się ze zwiększonym wykorzystywaniem zasobów naszej planety, w wyniku czego następuje **niszczenie środowiska**. Dlatego ONZ zwraca uwagę na znaczenie zrównoważonego rozwoju, który uwzględnia potrzeby zarówno ludzi, jak i środowiska oraz umożliwia dostęp do zasobów niezbędnych do dobrego życia tym, którzy dotąd ich nie mieli.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: zmniejszenie zużycia surowców naturalnych, zapewnienie zatrudnienia oraz godnej pracy dla wszystkich ludzi, zapewnienie jednakowego wynagrodzenia za pracę o jednakowej wartości oraz promowanie bezpieczeństwa pracy.

Uczymy się

JĘZYK POLSKI. Scenariusz jest zaproszeniem do spojrzenia na kwestię sprawiedliwego handlu (ang. *fair trade*), w tym etycznej mody, i zastanowienia się, czym należy się kierować, wybierając produkty spożywcze i tekstylne ze sklepowej półki. Podczas lekcji uczniowie i uczennice nauczą się, jak przeprowadzać wywiad.

→ bit.ly/CEOSprawiedliwyHandel

GEOGRAFIA. Uczniowie i uczennice porównują dane na temat wykształcenia, zatrudnienia i zarobków kobiet w Polsce, krajach globalnej Północy i globalnego Południa, określają podobieństwa i różnice, poszukując ich przyczyn. Dostrzegają znaczącą rolę kobiet w budowaniu zrównoważonego społeczeństwa i gospodarki.

→ bit.ly/CEOSytuacjaKobietacy-w-polsce-na-tle-innych-krajow-swiata

WOS. Młodzież, zastanawiając się, czym się charakteryzuje osoba przedsiębiorcza, poznaje ideę mikrokredytów oraz sylwetkę laureata Pokojowej Nagrody Nobla, Muhammada Yunusa. W oparciu o dwie historie uczniowie i uczennice przeprowadzą dyskusję i wyrobią sobie własne zdanie na temat mikrokredytów.

→ bit.ly/CEOKobietyIPredsiembiorczosc

ZADANIE INTERDYSCYPLINARNE. Zadanie interdyscyplinarne wprowadzi uczniów i uczennice w zagadnienia związane z gospodarką obiegu zamkniętego, z odniesieniem do działań, które można zrealizować lokalnie, na poziomie szkoły oraz indywidualnie. Zadanie najlepiej realizować we współpracy międzyprzedmiotowej, realizując wszystkie aktywności, dając młodzieży możliwość poszukiwania odpowiedzi w ramach zajęć godziny wychowawczej, języka polskiego, matematyki, przyrody i geografii.

→ bit.ly/Europa_ZI_5

Działamy

- ➔ Kupuj odpowiedzialnie. Staraj się robić zakupy u lokalnych sprzedawców i producentów. Wspierasz w ten sposób polskie marki i krajowy rozwój gospodarczy. Kupuj sezonowe warzywa na targach, u okolicznych rolników. Zadbaj również, by produkty, które kupujesz, pochodziły z zakładów, które gwarantują godne warunki pracy. Buty, odzież, zabawki, elektronika i żywność powinny pochodzić z miejsc przestrzegających praw pracowników. Na stronach www.ekonsument.pl znajdziesz informację o sklepach i miejscach, w których kupisz produkty *Fairtrade* (Sprawiedliwy Handel). Możesz również ściągnąć **aplikację**, która pomoże ci wyszukiwać usługodawców przyjaznych dla środowiska i odpowiedzialnych społecznie.

- ➔ Bądź świadomy sytuacji. Zapoznaj się z projektami i organizacjami walczącymi o prawa pracowników, występującymi przeciwko współczesnemu niewolnictwu, pracy dzieci i handlowi ludźmi. Podziel się artykułem, który cię zainteresował, lub sam go napisz i opublikuj w gazetce szkolnej lub mediach społecznościowych.

- ➔ Zadbaj o swoje kwalifikacje. Zainwestuj czas w rozwijanie swoich umiejętności i kwalifikacji. Rozwijaj zainteresowania. Przeprowadź własny projekt w szkole i zdobądź cenne doświadczenie. Istnieje wiele inicjatyw skierowanych do młodych ludzi, którzy np. kończą szkołę. Możesz przeczytać o nich tutaj:
→ bit.ly/DZIAŁAJInicjatywaDlaMłodych

Fot. 9. Transport przez rzekę za pomocą kolejki linowej napędzanej siłą rąk, Nepal. Practical Action

Cel 9

Innowacyjność, przemysł, infrastruktura

**Budować stabilną infrastrukturę,
promować zrównoważony przemysł
oraz wspierać innowacyjność**

W wielu krajach wciąż brakuje podstawowej infrastruktury drogowej, sanitarnej, wodnej oraz elektryczności i technologii informacyjno-komunikacyjnej. Wpływa to negatywnie zarówno na gospodarkę, jak i na życie ludzi.

Nie bez powodu przemysł kojarzy się z ogołoconym krajobrazem i kominami, z których wydobywają się chmury dymu. Tego rodzaju działalność poza **negatywnym wpływem na środowisko** wiąże się też z **nierównościami między ludźmi** – często właśnie najubożsi mieszkają na najbardziej zanieczyszczonych terenach. Przemysł i infrastruktura przyszłości muszą służyć **równości**, ale też **odnowie środowiska naturalnego**. Z tego powodu należy inwestować w innowacyjne technologie, które **pozwolą na oszczędzanie energii i materiałów** podczas produkcji przemysłowej. Trzeba również zadbać o zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do **infrastruktury związanej z edukacją i opieką zdrowotną**.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: rozwijanie niezawodnej infrastruktury dobrej jakości, promowanie przemysłu dbającego o środowisko i ludzi, zwiększenie liczby małych firm oraz ich dostępu do klientów, usług finansowych i przystępnych kredytów.

Uczymy się

9 INNOWACYJNOŚĆ,
PRZEMYSŁ,
INFRASTRUKTURA

GEOGRAFIA. Podczas zajęć młodzież podsumowuje wiedzę na temat Doliny Krzemowej i zapoznaje się z wyzwaniami współczesnego świata, które ludzkość może przezwyciężyć za pomocą nowych technologii. Zajęcia mogą być też wstępem do samodzielnego poszukiwania przez uczniów i uczennice możliwości, jak wesprzeć realizację Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ.

→ bit.ly/CEONoweTechnologie

WOS. Łódź rozwinęła się jako miasto przemysłowe w XIX wieku. Do lat 80. XX wieku była centrum przemysłu włókienniczego i odzieżowego w Polsce. Lata 90. XX wieku przyniosły kres włókienniczej Łodzi w dużej mierze z powodu globalizacji gospodarki i napływu na rynek europejski, w tym polski, tanich wyrobów włókienniczych i odzieżowych z Azji. Scenariusz pozwala spojrzeć na proces globalizacji z perspektywy lokalnej.

→ bit.ly/CEOŚwiatWSzafie

ZADANIE INTERDYSCYPLINARNE. Zadanie interdyscyplinarne *Czym jest zrównoważona przestrzeń do życia?* składa się z aktywności, w ramach których uczniowie i uczennice szukają odpowiedzi na pytanie kluczowe. Realizacja zadania wprowadzi uczniów i uczennice w zagadnienia związane ze zrównoważonym transportem i przestrzenią z odniesieniem do działań, które można zrealizować lokalnie, na poziomie szkoły oraz indywidualnie. Zadanie najlepiej realizować we współpracy międzyprzedmiotowej, tak by objęło wszystkie aktywności, co umożliwi młodzieży poszukiwanie odpowiedzi w ramach różnych przedmiotów: geografii/przyrody/biologii, matematyki, języka polskiego i godziny wychowawczej.

→ bit.ly/Europa_ZI_4

HISTORIA. Zajęcia zapoznają uczniów i uczennice z problemem kolonializmu w XIX wieku z różnych perspektyw uczestników i uczestniczek tego procesu historycznego. Młodzież dowie się, w jaki sposób kolonializm determinował losy całych pokoleń z różnych części świata.

→ bit.ly/Kolonializm

Działamy

- ➔ Bądź innowacyjny, rozwijaj swoje zainteresowania w dziedzinach nauk przyrodniczych, inżynierii i technologii. Przeprowadzaj eksperymenty i sam konstruuaj wynalazki. Przygodę z eksperymentami możesz zacząć w szkole na lekcjach lub w domu. Skonstruuaj filtr do wody czy kuchenkę solarną. Nie wyrzucaj sprzętu, który ci się znudził. Gadzety elektroniczne można przekazać dalej, oddać komuś, kto nie może sobie na nie pozwolić.
- ➔ Razem z innymi uczniami i uczennicami zapoznajcie się z inicjatywą MakerSpace. Postarajcie się stworzyć taką przestrzeń w szkole. Przy pomocy kilku narzędzi możecie zacząć majsterkowanie i wspólne tworzenie dzieł. Na początek spróbujcie wykorzystywać materiały z odzysku (zbiórka w szkole) lub odpady. W Internecie znajdziecie wiele inspiracji, które pomogą wam wymyślić, od czego zacząć.
- ➔ Wykorzystaj swoje zdolności w obszarze technologii (wideo, aplikacje) do realizacji tego, jak i pozostałych Celów: edukuj, dziel się wiadomościami, nowinkami i pomysłami przez social media. Sam bądź na bieżąco, sprawdzaj, co się dzieje w twojej miejscowości w obszarze 9 Celu Zrównoważonego Rozwoju. Na ile nowoczesny i dostępny jest transport publiczny w twojej okolicy? Czy mieszkańcy mają dostęp do zielonej energii?

Fot. 10. Rolniczka otrzymuje wynagrodzenie za mleko, Bangladesz. Practical Action

Cel 10

Mniej nierówności

Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami

Nierówności dzielą społeczeństwo – zarówno to globalne, jak i wewnątrz każdego kraju. Dążenie do zapewnienia równych szans dla wszystkich ludzi to nie tylko nakaz moralny zapisany w Powszechnej deklaracji praw człowieka. To też metoda na poprawę dobrobytu całej ludzkości.

Nierówności wynikają najczęściej z czynników, na które nie mamy wpływu: ubóstwa, pochodzenia, płci, wieku, orientacji seksualnej, religii itp., a ich konsekwencje są dla nas dotkliwe. **Jednym z przejawów nierówności jest dyskryminacja.** Dyskryminacją nazywamy nierówne, gorsze traktowanie osoby ze względu na jej tożsamość (to, kim jest i/lub jak jest postrzegana przez innych) czy przynależność do danej grupy społecznej. Dyskryminacja często wynika ze stereotypów i uprzedzeń. Sprzyjają jej podziały międzygrupowe, a także władza jednej grupy nad drugą. Dyskryminujące mogą być zachowania pojedynczych osób, ale też instytucji, organizacji i państw.

Każdy i każda z nas w ciągu jednego dnia może dyskryminować, jak i być obiektem dyskryminacji. Codziennie też mamy szansę wyciągnąć rękę do osób jej doświadczających.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. promowanie i wzmocnienie praw politycznych oraz aktywności gospodarczej i politycznej wszystkich ludzi bez względu na wiek, płeć, niepełnosprawność, pochodzenie, religię lub status materialny.

Uczymy się

JĘZYK POLSKI. Scenariusz zwraca uwagę uczniów i uczennic na to, że nowela Bolesława Prusa porusza wciąż aktualne tematy związane z zapewnieniem wszystkim dzieciom na świecie właściwej opieki medycznej, edukacji i godnego życia. Na podstawie zdobytej podczas zajęć wiedzy, m.in. na temat Konwencji o prawach dziecka, młodzież zastanawia się, jakie są najważniejsze prawa dzieci i co można zrobić, aby były one przestrzegane. Scenariusz zajęć można wykorzystać w trakcie omawiania lektury lub na koniec tego procesu, poszerzając kontekst utworu o zagadnienie praw dziecka.

→ bit.ly/CEOPrawaDzieci

GEOGRAFIA. Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają pojęcia: migracje, emigrant i emigrantka, imigrant i imigrantka, uchodźca i uchodźczyni, saldo migracji oraz wspólnie zastanowią nad przyczynami współczesnych migracji. Przedstawią ruchy migracyjne we współczesnym świecie jako zjawisko powszechne. Dokonają refleksji nad własnymi postawami wobec migrantów i migrantek.

→ bit.ly/CEOJesteśmyMigrantami

JĘZYK ANGIELSKI. Ćwiczenie porusza problem globalnego procesu zawłaszczania ziemi, który polega na dzierżawieniu przez rządy i korporacje ziemi w krajach globalnego Południa w celu uprawy roślin jadalnych i energetycznych. Uczniowie i uczennice zapoznają się z tym zjawiskiem i zarazem ćwiczą zmianę strony czynnej na bierną.

→ bit.ly/CEOZawłaszczanieZiemi

PLASTYKA. Scenariusz pokazuje, jak można zainicjować rozmowę na temat tego, kim jest uchodźca/uchodźczyni, i jak poprzez środki społecznego przekazu, w tym sztukę, można poruszać temat współczesnych migracji. Zadaniem młodzieży jest stworzenie kompozycji plastycznej przekazującej wybrane informacje na temat migracji i uchodźstwa z zachowaniem zasad *Kodeksu w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa*.

→ bit.ly/CEOMówimyoUchodźcach

Działamy

- ➔ Bądź otwarty. Naucz się szanować opinie różne od twoich, jak i odmienność ludzi. Każdy człowiek ma inną historię, wspomnienia, doświadczenia. Bądź otwarty na poznawanie tych, którzy mogą mieć inne punkty widzenia. Mogą to być osoby o odmiennej religii, pochodzeniu, kulturze czy płci. Dobrą okazją do wymiany opinii mogą być spotkania Klubu dobrej rozmowy.

- ➔ Pomagaj. W szkole razem z klasą lub grupą chętnych uczniów i uczennic zaplanujcie wizytę w domu opieki społecznej lub innej instytucji dbającej o osoby potrzebujące wsparcia. Dowiedz się, jakie potrzeby mają takie ośrodki. Jako młodzi ludzie pamiętajcie o innych członkach i członkiniach społeczeństwa.

- ➔ Działaj lokalnie. Jeżeli dostrzecie potrzebę społeczności, w której żyjecie (np. chodnik, podjazd), napiszcie wspólnie z grupą uczniów i uczennic list do administracji lokalnej. Możecie przeprowadzić ankietę w społeczności lokalnej (lub szkolnej), by zdiagnozować, co ułatwiłoby życie członkom i członkiniom danej społeczności. Materiały, które pomogą wam zrealizować projekt, znajdziecie tu:
→ bit.ly/CEOProjektRzecznicy

11 ZRÓWNOWAŻONE
MIASTA
I SPOŁECZNOŚCI

Fot. 11. Wspólnota zabezpieczona przed powodzią, Nepal. Practical Action

Cel 11

Zrównoważone miasta i społeczności

Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu

Miasta stoją przed wyzwaniami takimi jak przeludnienie, zanieczyszczenie powietrza czy nadmierna produkcja śmieci. Obecnie ponad miliard ludzi żyje w dzielnicach biedy, a ta liczba ciągle wzrasta.

Ponad połowa ludności świata – cztery i pół miliarda ludzi – żyje w miastach. Mimo iż zajmują one jedynie 3% powierzchni Ziemi, **odpowiadają za 60–80% zużycia energii i 75% produkcji dwutlenku węgla.** Obecny wzrost liczby ludzi zamieszkujących obszary miejskie wiąże się głównie ze zwiększeniem liczby mieszkańców slumsów, która ma osiągnąć trzy miliardy osób do 2050 roku. Potrzebujemy wobec tego skuteczniej niż do tej pory planować miasta i nimi zarządzać. Dlatego coraz częściej mówi się o **miastach zrównoważonych czy cyrkularnych**, które miałyby zapewnić godne warunki życia przy jak najmniejszym negatywnym wpływie na środowisko lokalne i globalne. **Niestety aby zrównoważyć niektóre miasta globalnej Północy, przenosi się przemysł, rolnictwo, a nawet odpady na globalne Południe**, co skutkuje powstawaniem tam dzielnic biedy, pogorszeniem stanu środowiska naturalnego i klimatu oraz powoduje migracje.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do bezpiecznych i przystępnych cenowo mieszkań i podstawowych usług oraz wprowadzenie takiego zarządzania miastami, by nie oddziaływały negatywnie na środowisko naturalne.

Uczymy się

GEOGRAFIA. Uczniowie i uczennice poznają współzależności pomiędzy elementami krajobrazu pustynnego i ich wpływ na funkcjonowanie współczesnych miast położonych na pustyniach. Lekcja ma przedstawić zmiany w środowisku naturalnym powodowane dążeniem do wzrostu gospodarczego i luksusu, skłonić do refleksji dotyczącej kosztów nieograniczonej konsumpcji w obliczu ograniczonych zasobów Ziemi i wskazać możliwości działań zgodnych z ideą zrównoważonego rozwoju.

→ bit.ly/CEOPustyniaŚrodowisko

JĘZYK POLSKI. Podczas zajęć uczniowie i uczennice zastanowią się nad znaczeniem osób starszych w funkcjonowaniu społeczeństw świata oraz trudnościami, z jakimi te osoby się zmagają. Opowiadanie *Stary człowiek i morze* Ernesta Hemingwaya staje się punktem wyjścia do rozważań nad wyzwaniami związanymi ze starzeniem się ludności Ziemi w perspektywie Celów Zrównoważonego Rozwoju i pojęciem dobrej starości. Scenariusz można wykorzystać w trakcie omawiania lektury lub na koniec tego procesu.

→ bit.ly/CEODobraStarość

PLASTYKA. Projekt zachęca uczniów i uczennice do wszechstronnego spojrzenia na architekturę i zaprojektowania domu, budynku użyteczności publicznej lub miasta z uwzględnieniem różnych aspektów, np. kulturowych, środowiskowych, a także z myślą o jego funkcjonalności i bezpieczeństwie dla przyszłych użytkowników i użytkowniczek. Projekt „Architektura – zaprojektuj równowagę” to zachęta do przyjrzenia się zagadnieniu zrównoważonego rozwoju przez pryzmat działań artystycznych.

→ bit.ly/CEOZaprojektujRównowagę

WOS. Celem gry jest dostarczenie młodzieży okazji do spojrzenia na swoją miejscowość z niecodziennej perspektywy oraz wypracowania pomysłów na dobre, zrównoważone zarządzanie przestrzenią publiczną. Jej uczestnicy mogą się poczuć jak grupa planistów/architektów/urbanistów. Ćwiczenie jest złożone z dwóch części: pierwsza rozgrywa się w przestrzeni miejscowości i są z nią związane dwa zadania, kolejnym dwóm zadaniom grupa stawia czoło w sali lekcyjnej.

→ bit.ly/CEOMiastoZmian

Działamy

- ➔ Zadbajcie o swoją miejscowość. Wybierzcie transport publiczny lub rower, segregujcie odpady. Weźcie udział w akcjach sprzątania miejscowości lub sadzenia łąk kwiatnych. Sprawcie, by wasza miejscowość była czysta, przyjazna i nowoczesna.

- ➔ Zagłosujcie całą rodziną na projekty w budżecie obywatelskim, dzięki którym wasza miejscowość będzie bardziej zrównoważona. Mogą dotyczyć przyjaznej przestrzeni dostępnej dla mieszkank i mieszkańców (sąsiedzkie i lokalne wydarzenia), ochrony różnorodności biologicznej, dobrego transportu publicznego, dostępu do zielonej energii. A może macie pomysł na własny projekt?

- ➔ Zapoznajcie się z cechami zrównoważonych miast i porównajcie je z sytuacją w waszej miejscowości. Zróbcie z klasą listę spraw i miejsc do zmiany. Możecie wykorzystać wskazówki znajdujące się w tym scenariuszu: bit.ly/CEOMiastoZmian. Przeprowadźcie kampanię informacyjno-edukacyjną na temat zrównoważonych miast i społeczności lub na temat jednej konkretnej sprawy, np. ochrony czystości powietrza w miastach. Przykłady dobrych praktyk do zastosowania w szkole i w domu oraz wiele materiałów edukacyjnych znajdziecie na stronie:
➔ www.wezoddech.ceo.org.pl

Fot. 12. Dziewczynka zbierająca odpady, Nepal. Practical Action

Cel 12

Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja

Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji

Jeśli zgodnie z szacunkami liczba ludzi na świecie do 2050 roku wzrośnie do 9,7 miliarda, to do prowadzenia dotychczasowego stylu życia będziemy potrzebować bogactw naturalnych w ilościach odpowiadających trzykrotności zasobów naszej planety.

Zrównoważona konsumpcja oznacza nabywanie rzeczy i usług **przyjaznych zdrowiu i środowisku** oraz takich, których **naprawdę potrzebujemy**. W Polsce problemem pozostaje kwestia **marnowania żywności**. Wyrzucanie jedzenia ma negatywny wpływ na środowisko i jest stratą pieniędzy. **Razem z żywnością marnujemy energię i wodę potrzebne do jej wyprodukowania**, a rozkładające się resztki są źródłem emisji gazu cieplarnianego, **metanu**. Pierwszy i najważniejszy krok to uświadomienie sobie, że **jesteśmy częścią problemu, jak i rozwiązania**. Zrównoważona konsumpcja i produkcja wymagają zmian zarówno po stronie producentów, jak i konsumentów. Jako konsumenci możemy dokonywać świadomych wyborów, kupując mniej i tylko to, czego potrzebujemy, oraz wybierając żywność produkowaną z zachowaniem zasad sprawiedliwego handlu.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: zapewnienie zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi, istotne obniżenie ilości odpadów dzięki zastosowaniu zasady 5R (*refuse* – odmawiaj, *reduce* – ograniczaj, *reuse* – użyj ponownie, *recycle* – recyklinguj, *rot* – kompostuj), zmniejszenie o połowę ilości marnowanej globalnie żywności.

Uczymy się

JĘZYK ANGIELSKI. Dzięki ćwiczeniu uczniowie i uczennice poznają zagadnienie marnowania żywności w gospodarstwach domowych i możliwości zapobiegania temu zjawisku. Zastanowią się, dlaczego jest to wyzwanie w kontekście globalnym oraz jak wpływa na inne obszary funkcjonowania ludzkości i na pogłębianie się zmiany klimatu. W zakresie umiejętności językowych młodzież poszerzy zasób słownictwa, rozwinie umiejętność komunikowania się, wyrażania opinii oraz rozumienia tekstów w języku angielskim.

→ bit.ly/CEOFoodWastePrevention

BIOLOGIA. Ćwiczenie zapoznaje uczniów i uczennice z pojęciem śladu wodnego i uświadamia, jak wielkie ilości wody są zużywane do produkcji towarów i usług. Ilustruje także zjawisko korzystania przez kraje globalnej Północy z zasobów wodnych globalnego Południa i problem przenoszenia produkcji dóbr konsumpcyjnych poza granice własnego państwa. Odniesienie do codziennej sytuacji życiowej pozwoli uczniom i uczennicom obliczyć ślad wodny rodziny robiącej zakupy w hipermarkecie.

→ bit.ly/CEOWirtualnaWoda

JĘZYK POLSKI. Scenariusz stanowi propozycję poszerzenia kontekstu satyry *Żona modna* Ignacego Krasickiego o zagadnienie nadmiernego konsumpcjonizmu – problemu nasilającego się we współczesnych czasach. Uczniowie i uczennice wspólnie się zastanowią, co to znaczy być odpowiedzialnymi konsumentami i konsumentkami.

→ bit.ly/CEOŻonaModna

GEOGRAFIA. Uczniowie i uczennice, analizując tekst i rozwiązując zadanie, poznają możliwości pogodzenia rolniczej działalności człowieka z dbałością o środowisko naturalne. Dowiedzą się też o zasadach sprawiedliwego handlu (ang. *fair trade*) i korzyściach, które przynosi wspieranie tej idei.

→ bit.ly/CEOKawaLas

Działamy

➔ Kupujcie mniej. Wiele przedmiotów, którymi się otaczamy, jest nam zupełnie niepotrzebnych, a z wielu możemy zrezygnować. Przeny, black Friday, pakiety produktów to triki stosowane przez marketingowców, aby zmanipulować konsumentów i skłonić do większych zakupów. Zastanówcie się, w jakim stopniu wasze zakupy są efektem sztucznie wykreowanych potrzeb, i spróbujcie po prostu kupować to, czego naprawdę potrzebujecie. Dobrą okazją do wcielenia w życie takich nawyków jest coroczny Dzień bez Zakupów

➔ bit.ly/DzienBezZakupow

W promowaniu takich postaw pomoże wam plakat *Gospodarka*:

➔ bit.ly/CZRplakaty

➔ Spróbujcie zorganizować w swojej klasie lub szkole pchli targ. Możecie się wymieniać ubraniami, płytami, książkami, biżuterią. Takie inicjatywy wpływają na ograniczenie produkcji, ale też konsumpcji. Pomyślcie, jak wiele energii zostanie zaoszczędzone dzięki waszym działaniom! Zobaczcie, jak zorganizowano pchli targ w XXXV LO im. B. Prusa w Warszawie:

➔ bit.ly/GOZpodarneWyzwanie

oraz jakie inne projekty możecie realizować:

➔ bit.ly/CEOPrzykladyProjektow

➔ Każdy zakupiony przez nas towar zanim trafi na półkę sklepową, przechodzi wiele etapów: produkcja, dystrybucja, transport. Każdy z nich może być sprawiedliwy dla wszystkich jego uczestników. Co to oznacza? Że każda z osób zaangażowanych w dany etap otrzymuje godne wynagrodzenie za swoją pracę, pracuje w odpowiednich warunkach, a cena za produkt jest uczciwa. Zwróć uwagę, skąd pochodzą produkty z waszego stołu i co mają w składzie. Na początek można zrezygnować np. z produktów zawierających olej palmowy lub z awokado z Ameryki Południowej. Dlaczego? Sprawdźcie na stronach fairtrade.org i ekonsument.pl.

13

DZIAŁANIA
WZIEDZINIE
KLIMATU

Fot. 13. Przygotowania do powodzi, Bangladesz. Practical Action

Cel 13

Działania w dziedzinie klimatu

Podjąć pilne działania
w celu przeciwdziałania
zmianom klimatu i ich skutkom

Obecne zmiany klimatu są odczuwane na wszystkich kontynentach. Zakłócają one rozwój krajowych gospodarek oraz zagrażają życiu całych społeczeństw. Jednak wciąż możliwe jest obniżenie tempa wzrostu średniej temperatury na Ziemi.

Według prognoz naukowych w bliskiej perspektywie czasowej będziemy mieli na naszej planecie do czynienia z **masowymi migracjami z terenów niezdatnych do życia, walką o wodę pitną i nasilającymi się ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi**. To przerażająca wizja przyszłości, ale ONZ proponuje zamiast o wizji końca świata **rozmawiać o świecie, w którym chcemy żyć** w przyszłości. O zasadach, które będą służyły naszemu dobremu samopoczuciu, o diecie, która przyczyni się do naszego zdrowia i sprawności fizycznej, o gospodarce, w której możemy realizować swoje zainteresowania, o środowisku naturalnym, w którym możemy znaleźć wytchnienie i energię do działania. **Rozwiązania przyjazne dla klimatu są często dobre także dla nas!**

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: zaplanowanie i realizacja kroków przeciwdziałających zmianie klimatu na poziomie państw i społeczności lokalnych, zaplanowanie działań, dzięki którym skutki zmiany klimatu będą mniej dotkliwe dla ludzi, poszerzenie naszej wiedzy i poziomu świadomości na temat zmiany klimatu i możliwości przeciwdziałania jej.

Uczymy się

HISTORIA, JĘZYK POLSKI, GODZINA WYCHOWAWCZA. Scenariusz pozwala uczniom i uczennicom zapoznać się z pojęciem narracji oraz rozwinąć umiejętność krytycznej interpretacji źródeł medialnych. Zadanie jest osadzone w tematyce zmiany klimatu.

→ bit.ly/CEOKlimatNarracje

JĘZYK ANGIELSKI. Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają przyczyny i skutki zmiany klimatu oraz zastanawiają się nad rolą młodych ludzi w kształtowaniu przyszłości naszej planety. W zakresie umiejętności językowych młodzież poznaje kolokacje związane z omawianym tematem, tworzy i przetwarza wypowiedzi. Scenariusz wykorzystuje film edukacyjny oraz aktywne metody pracy wspomagające naukę nowego słownictwa: gry dydaktyczne.

→ bit.ly/CEOFutureWorld

CHEMIA. Podczas zajęć uczennice i uczniowie poszerzą wiedzę na temat dwutlenku węgla oraz jego wpływu na zmianę klimatu. Uczestniczki i uczestnicy zajęć, wykonując doświadczenia w grupach, mogą się nawzajem uczyć, a dzięki eksperymentom obserwują zjawisko efektu cieplarnianego.

→ bit.ly/CEOKlimat_CO2

GEOGRAFIA. Podczas zajęć uczniowie i uczennice poszukają powiązań między ich codziennymi wyborami i działaniami a emisją gazów cieplarnianych (ze szczególnym uwzględnieniem dwutlenku węgla). Dowiedzą się, które kraje są największymi na świecie emitentami CO₂ oraz jak na tym tle wypada Polska. Zaproponują zmiany swoich zachowań konsumenckich służące zmniejszeniu emisji dwutlenku węgla.

→ bit.ly/CEOKlimatWplyw

Działamy

➔ Wszystko, co robimy, pozostawia ślad węglowy, który jest sumą emisji gazów cieplarnianych wywołanych przez nas samych, naszą rodzinę, szkołę, miejscowość. Im mniejszy ślad węglowy, tym lepiej dla klimatu. Zmierzcie, jakie są wasze ślady węglowe. Zachęćcie do mierzenia śladu swoją klasę, szkołę, miejscowość. To dobry wstęp do dyskusji o tym, jak ograniczyć niekorzystny wpływ na klimat. Kalkulator śladu węglowego:

→ bit.ly/DZIAŁAJKoaalkulatorŚladu

➔ Produkcja mięsa jest jednym z najbardziej szkodliwych dla klimatu sektorów gospodarki. Powoduje m.in. wylesianie dużych terenów na potrzeby uprawy paszy lub wypasu zwierząt oraz wykorzystanie dużej ilości wody i paliw kopalnych do zasilania hodowli i produkcji paszy. Wegetarianin dzięki swojej diecie przyczynia się do ograniczenia emisji CO₂ dwukrotnie więcej w porównaniu z osobą spożywającą sto gramów mięsa dziennie. Zorganizujcie w szkole dni bez mięsa lub bezmięsne śniadania, aby zachęcać do ograniczania mięsa w diecie. W działaniach może was wesprzeć plakat *Środowisko*:

→ bit.ly/CZRplakaty

➔ Weźcie udział w kampanii #dotablicy polegającej na zadawaniu markom, korporacjom i instytucjom niewygodnych pytań dotyczących ich działalności i wpływu na klimat. Przewodnik po kampanii znajdziesz:

→ bit.ly/DoTablicy

Fot. 14. Zbiór ryb z sieci rybackich, Bangladesz. Practical Action

Cel 14

Życie pod wodą

Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony

Woda deszczowa, woda pitna, pogoda i klimat, linie brzegowe, sporo naszej żywności, a nawet tlen, którym oddychamy, są zależne od mórz i oceanów. Uważne zarządzanie tymi zasobami jest kluczem do zrównoważonej przyszłości.

Oceany i ekosystemy morskie to bardzo ważne źródło tlenu, odpowiadają za ponad 50% jego produkcji na Ziemi. Ponadto **regulują klimat**, również w głębi kontynentu. Pochłaniają około 30% wytwarzanego przez ludzi dwutlenku węgla, dzięki czemu łagodzą skutki globalnego ocieplenia, jednak ponoszą tego poważne konsekwencje: pochłaniany CO₂ wchodzi w reakcję z wodą i prowadzi do wzrostu kwasowości oceanów. Wskutek tego **ginie wiele osobników i gatunków roślin i zwierząt**, których domem jest słona woda. Wzrost średniej globalnej temperatury również wpływa na pogarszanie się stanu oceanów. Wyższa temperatura wody powoduje np. **masowe wymieranie raf koralowych**, wraz z którymi odchodzą nie tylko piękne podwodne krajobrazy, ale przede wszystkim różnorodność biologiczna.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: ochrona ekosystemów morskich i przybrzeżnych oraz zarządzanie nimi w sposób zrównoważony, uwzględniający potrzeby zwierząt, roślin i ich otoczenia oraz ludzi mieszkających na brzegu, znaczne zmniejszenie poziomu wszelkich rodzajów zanieczyszczeń morza i zapobieganie im, wyeliminowanie nadmiernych połowów ryb, zmniejszenie obecności dwutlenku węgla w atmosferze.

Uczymy się

GEOGRAFIA. Podczas zajęć uczniowie i uczennice dowiedzą się, jakim zagrożeniem dla naszej planety są przedmioty wyprodukowane z plastiku. Określą, jak podaż plastiku zmienia życie mieszkańców i mieszkank globalnego Południa. Zaplanują działania, które pozwolą ograniczyć zużycie odpadów z tworzyw sztucznych.

→ bit.ly/CEOOceanPlastiku

JĘZYK ANGIELSKI. Uczniowie i uczennice zapoznają się z zagadnieniem nadmiernej eksploatacji siedlisk ryb na świecie. Uzmysławiają sobie konsekwencje nadmiernego połowu. Dowiadują się, w jaki sposób pojedynczy człowiek może przeciwdziałać temu zjawisku, dokonując świadomych wyborów.

→ bit.ly/CEOZrównoważonyPołów

JĘZYK POLSKI. Lekcja ma na celu utrwalenie wiadomości na temat imiesłów przysłówkowych i przymiotnikowych. Dzięki tekstowi przygotowanemu do ćwiczeń uczniowie i uczennice poszerzą wiadomości na temat zagrożeń mórz oraz oceanów i właściwej ochrony światowych zasobów wody. Lekcja pozwoli młodzieży również uświadomić sobie, jak ważną funkcję pełnią ekosystemy morskie dla mieszkańców i mieszkank świata.

→ bit.ly/CEOWiadomościOImiesłowach

BIOLOGIA. Bioróżnorodność potocznie jest rozumiana jako mnogość gatunków, form, cech, przystosowań i genów. Są miejsca na Ziemi, w których bioróżnorodność cechuje wręcz barokowy rozmach, są też takie, gdzie gatunki, choć w minimalnej liczbie, to zaskakują wolą przetrwania. Aby podjąć dyskusję o roli bioróżnorodności w naszym życiu, musimy się zastanowić, co się stanie, jeśli zostanie ona zubożona. Co się dzieje, gdy z puli gatunków, powiązań, genów wypada choćby jeden element? Czy taki fakt zawsze przechodzi bez echa? Czy też może się to skończyć lokalną albo globalną katastrofą, również dla człowieka?

→ bit.ly/CEOBioróżnorodnośćKoniec

Działamy

- ➔ Zrównoważone połowy to takie, które nie zaburzają ekosystemu morskiego. Dzięki takim połowom liczba ryb w morzach i oceanach nie zmniejsza się drastycznie, a wiele osób znajduje zatrudnienie w rybołówstwie. Zrównoważone połowy opierają się na traktowaniu mórz i oceanów jako dobra wspólnego. Jeśli nie zdecydujecie się całkowicie zrezygnować z jedzenia mięsa, zwracajcie uwagę na to, jakie ryby i owoce morza kupujecie. Możecie wybierać produkty pozyskane w bardziej zrównoważony sposób dzięki sprawdzeniu obszaru i narzędzia połowu w przewodniku przygotowanym przez WWF.
- ➔ Ograniczcie plastik. Według danych The Ocean Cleanup rocznie na świecie jest produkowane ponad 400 milionów ton plastiku. Jego część trafia do mórz i oceanów, gdzie zagrażają zwierzętom i roślinom morskim. 80% substancji, które zanieczyszczają morza i oceany, powstaje na lądzie. Dzięki Dyrektywie SUP (Single Use Plastic) w Unii Europejskiej wytwarzanie plastikowych produktów jednorazowych takich jak słomki, kubeczki czy sztućce zostało zakazane. Jednak wciąż istnieje pole do ograniczenia zużycia plastiku poprzez stosowanie alternatyw dla woreczków foliowych na zakupach, kupowanie produktów bez plastiku w składzie (np. ubrań, herbaty w torebkach) czy picie wody z kranu w butelkach wielokrotnego użytku. Wiele inspiracji, jak żyć bez plastiku, możecie znaleźć w Internecie.
- ➔ Zaangażujcie się w ochronę oceanów. Ciekawą propozycją jest wsparcie polskiej fundacji Malachite Minds, która zajmuje się tworzeniem specjalnych mat do oczyszczania mórz i oceanów z... włosów i sierści. Więcej na ten temat przeczytacie tu: **Hairchange**. Możecie przesłać fundacji swoje włosy czy sierść swojego zwierzaka lub przeczytać na Facebooku, jakiego wsparcia aktualnie potrzebuje.

15 ŻYCIE
NA LĄDZIE

Fot. 15. Chłopiec z siewkami baobabu, Sudan. Practical Action

Cel 15

Życie na lądzie

Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej

Wycinanie drzew, do którego przyczyniają się m.in. rolnictwo, budowa elektrowni wodnych, kopalnie i przemysł, to nie tylko zmiana w krajobrazie. **Lasy produkują tlen, usuwają zanieczyszczenia z powietrza, zapobiegają erozji gleb, zatrzymują wilgoć i chronią przed powodzią, a także stanowią ostoję różnorodności biologicznej.** Wylesianie prowadzi do zmiany lokalnego klimatu, a w skrajnych przypadkach nawet do pustynnienia całych obszarów. Konsekwencje odczuwają nie tylko miejscowe zwierzęta i rośliny, ale także miliony ludzi, dla których **las jest domem, źródłem pożywienia i utrzymania.**

Wyższe temperatury, przedłużające się susze i działalność człowieka (np. wypalanie lasów pod dochodowe uprawy, np. palm olejowych) **zwiększają ryzyko pożarów** lasów na wielką skalę. Przykładem może być pożar w Indonezji w 2015 roku, który NASA nazwała największą katastrofą ekologiczną XXI wieku spowodowaną przez człowieka.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: zwalczenie pustynnienia, odtworzenie zdegradowanych obszarów i gleb, w tym terenów dotkniętych pustynnieniem, suszami i powodzią, dążenie do budowy świata, w którym nie będzie występować proces degradacji ziemi.

Uczymy się

GEOGRAFIA. Podczas zajęć uczniowie i uczennice ustalają, jakie współzależności istnieją pomiędzy elementami środowiska a działaniami człowieka. Poznają przykłady współpracy ludzi z różnych krajów na rzecz ochrony przyrody. Dostrzegają współzależności globalne i wspólną odpowiedzialność za losy środowiska oraz nabierają przekonania do indywidualnego angażowania się w ochronę przyrody.

→ bit.ly/CzłowiekZPrzyrodą

BIOLOGIA. Scenariusz jest poświęcony zagadnieniom ochrony bioróżnorodności na świecie. Uczula na niebezpieczeństwo środowiskowe związane z modą na posiadanie egzotycznych pamiątek: roślin lub wyrobów wykonanych z ich części. Uwrażliwia na los zagrożonych gatunków, wyjaśnia związek pomiędzy popytem na egzotyczne gatunki a ich zagładą. Lekcję najlepiej przeprowadzić w warunkach umożliwiających uczniom i uczennicom swobodny dostęp do Internetu.

→ bit.ly/CEORoślinyZagrożone

JĘZYK ANGIELSKI. Młodzież zapoznaje się z zagadnieniem wycinania lasów na świecie i uzmysławia sobie wpływ wylesiania na stan lokalnego i globalnego środowiska naturalnego. Można jasno pokazać te zależności podczas lekcji wprowadzającej pierwszy okres warunkowy.

→ bit.ly/CEOWylesianieDeforestation

ZADANIE INTERDYSCYPLINARNE. Zadanie interdyscyplinarne *Jaki wpływ ma jakość środowiska na jakość życia?* składa się z aktywności, w ramach których uczniowie i uczennice szukają odpowiedzi na pytanie kluczowe. Realizacja zadania wprowadzi uczniów i uczennice w zagadnienia związane z zanieczyszczeniem środowiska i jego konsekwencjami z odniesieniem do działań, które można zrealizować lokalnie, na poziomie szkoły oraz indywidualnie na rzecz czystego środowiska. Zadanie najlepiej realizować we współpracy międzyprzedmiotowej, tak by objęło wszystkie aktywności, co umożliwi młodzieży poszukiwanie odpowiedzi w ramach różnych przedmiotów.

→ bit.ly/Europa_ZI_8

Działamy

➔ Minimalizujcie konsumpcję i kupujcie produkty przyjazne środowisku, najlepiej sezonowe i lokalne. Wybierajcie te bez opakowań lub w opakowaniach kompostowalnych czy nadających się do recyklingu (znaczek trzech strzałek ułożonych w trójkąt). Gdy ograniczacie zakupy, zmniejszacie zużycie surowców oraz wpływ człowieka na środowisko. Przykładowo ograniczenie zużycia papieru i spożycia mięsa przez ludzi sprawi, że mniej naturalnych siedlisk będzie przekształcanych w lasy przemysłowe i uprawy na produkcję karmy dla zwierząt. Rozważcie wolontariat w projektach przyrodniczych i na terenach chronionych, np. w parkach narodowych. Możecie skorzystać z propozycji działań chroniących bioróżnorodność, które znajdziecie tutaj:

➔ bit.ly/DZIAŁAJBioróżnorodnośćWyzwanie

➔ Zrealizujcie projekt na rzecz przyrody w waszej okolicy. Stwórzcie ogródek przy szkole, sprawdźcie, jakie zwierzęta mogą was odwiedzić. W ogródku mogą się znaleźć domy dla owadów, budki dla ptaków. Dokarmiajcie ptaki zimą, zasadźcie kwiaty dla zapylaczy. Dzięki waszym działaniom różnorodność biologiczna z waszego otoczenia zyska nowe schronienie i pożywienie, a wy będziecie mogli obserwować przyrodę każdego dnia. Dobre praktyki w projektach młodzieżowych na rzecz środowiska znajdziecie tu:

➔ bit.ly/CEODobrePraktykiŚrodowisko

➔ Poznajcie przyrodę wokół siebie. Wybierzcie się w teren. Poszukajcie najbliższego obszaru, gdzie występują różne gatunki owadów, płazów, ptaków czy ssaków. Spróbujcie spisać, które gatunki zamieszkują dany teren. Zadbajcie wspólnie o odkryte siedlisko – zorganizujcie sprzątanie terenu połączone z kampanią edukacyjną.

Fot. 16. Masajski pasterz prowadzi zwierzęta do wodopoju, Sudan. Practical Action

Cel 16

Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje sprzyjające włączeniu społecznemu

Rządy prawa i rozwój są powiązane i nawzajem się wzmacniają. Gdyby udało się wyeliminować przestępstwa finansowe, zaoszczędzone pieniądze mogłyby rozwiązać problem skrajnego ubóstwa.

Demokratyczne ustroje oraz powszechny udział obywateli i obywaterek w procesie politycznym to niezaprzeczalne osiągnięcie niektórych współczesnych społeczeństw. Jednak jest ono stosunkowo nowe. Nawet Stany Zjednoczone, kraj uważany za kolebkę nowożytnej demokracji, jeszcze w latach 60. XX wieku brutalnie dyskryminowały Afroamerykanów, a rozumienie pojęcia równości gwałtownie ewoluowało tam dopiero w wyniku mobilizacji społecznej. **Zmiana prawa** to podstawa, za którą idzie wyzwanie **zmiany mentalności i ram rozumienia świata**. Pamiętajmy jednak, że to masowy udział obywateli i obywaterek w życiu publicznym prowadzi do tych zmian. Żaden rząd czy instytucja się nie zmieni, jeśli nie zażąda tego społeczeństwo.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in.: znaczne zmniejszenie poziomu przemocy we wszystkich formach oraz związanego z nią wskaźnika śmiertelności na całym świecie, wyeliminowanie nadużyć, wykorzystywania i handlu ludźmi oraz wszelkich form przemocy wobec dzieci, promowanie rządów prawa na poziomie krajowym i międzynarodowym.

Uczymy się

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE. Konflikty zbrojne na przestrzeni wieków zawsze wiązały się z cierpieniem ludności cywilnej. Po zakończeniu II wojny światowej wiele państw podjęło działania mające chronić cywilów. Niestety wojna wywołana przez Rosję w Ukrainie pokazuje, że zapisy prawa nie zawsze działają. Ćwiczenie to ma na celu wyjaśnienie, czym jest międzynarodowe prawo humanitarne w czasie wojny.

→ bit.ly/CEOPrawoHumanitarne

GEOGRAFIA. Konflikty zbrojne zawsze negatywnie wpływają na produkcję żywności. W dzisiejszym zglobalizowanym świecie skutki konfliktów odczuwają nie tylko mieszkańcy i mieszkanki kraju objętego działaniami wojennymi. Ćwiczenie wyjaśnia, w jaki sposób tocząca się w Ukrainie wojna wpłynie na rynki żywności i bezpieczeństwo żywnościowe na całym świecie.

→ bit.ly/CEOŻywnośćKonflikty

RELIGIA. Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają biblijną historię sprzedania Józefa do niewoli. Fragment Księgi Rodzaju będzie punktem wyjścia do rozmów na temat współczesnych form niewolnictwa i sposobów jego ograniczania.

→ bit.ly/CEOJózefSprzedany

MATEMATYKA. Dzięki realizacji scenariusza młodzież ćwiczy umiejętności wykonywania obliczeń procentowych, odczytywania i interpretowania danych liczbowych i wnioskowania na ich podstawie. Uczniowie i uczennice w oparciu o dane źródłowe zastanowią się, czym jest bezpieczeństwo, od jakich czynników zależy i dlaczego nie jest zapewnione wszystkim ludziom na całym świecie w jednakowym stopniu.

→ bit.ly/CEOMatematycznieOPokoju

Działamy

- ➔ Zadbajcie o pokojową atmosferę w swoim domu, szkole i najbliższym otoczeniu. Bądźcie przykładem i zmianą, którą chcielibyście i chciałybyście zobaczyć w innych. Zwracajcie uwagę na akcje i petycje na rzecz pokoju i sprawiedliwości na świecie. Jedną z takich inicjatyw jest Maraton Pisania Listów, który polega na wysyłaniu apeli do władz oraz listów solidarności do osób, których prawa są łamane. Maraton możecie zorganizować w klasie lub nawet w całej szkole czy społeczności lokalnej. Więcej informacji i wskazówki organizacyjne znajdziecie tutaj:
→ <https://maraton.amnesty.org.pl/>

- ➔ Działajcie w samorządzie uczniowskim. Pamiętajcie, że samorząd tworzą wszyscy uczniowie i uczennice szkoły i wszyscy oni mają prawo do działania w szkole i w środowisku lokalnym. Szkoła również jest miejscem, w którym można wykazać się działaniami na rzecz praworządności, co udowadnia **Stowarzyszenie Umarłe Statuty** działające na rzecz praw ucznia. Wspólnymi siłami możecie wpływać na życie szkoły i brać odpowiedzialność za stworzenie dla siebie optymalnych warunków do nauki i rozwoju. Portal z informacjami o samorządzie uczniowskim znajdziecie tutaj: bit.ly/SamorządUczniowski. Pomysły na wyzwania, którymi możecie zająć się w szkole (np. hałas, optymalizacja wspólnej przestrzeni) znajdziecie tutaj: bit.ly/CEOPrzewodnikSzkołynaDobrej.

- ➔ Gdy zapoznacie się z różnorodnymi inicjatywami na rzecz pokoju i sprawiedliwości, poznacie organizacje działające w tym obszarze i zaczniecie organizować własne przedsięwzięcia, będziecie mogli podzielić się swoją wiedzą i doświadczeniem z innymi. Stwórzcie filmik lub artykuł na wybrany temat i opublikujcie go w mediach społecznościowych, na stronie szkoły lub act4sdgs.org.

Fot. 17. Instalowanie turbiny wiatrowej, Peru. Practical Action

Cel 17

Partnerstwo na rzecz celów

Wzmocnić środki wdrażania
i ożywić globalne partnerstwo
na rzecz zrównoważonego rozwoju

Cel ten dotyczy głównie współpracy międzynarodowej na rzecz zrównoważonego rozwoju. Realizacja każdego z Celów Zrównoważonego Rozwoju jest uzależniona od wszystkich pozostałych.

Nasze zdrowie (Cel 3) będzie znacznie lepiej chronione, jeśli uda nam się zatrzymać zmianę klimatu (Cel 13). Czyste źródła energii odnawialnej (Cel 7) pomogą chronić życie w wodzie i na lądzie (Cele 14 i 15). Dostęp do czystej wody i poprawa warunków sanitarnych (Cel 6) mają bezpośredni wpływ na poprawę sytuacji kobiet na świecie (Cel 10). Przykłady takich powiązań można by mnożyć. **Współzależności globalne, na które natkniemy się na każdym kroku i poziomie**, są kluczowe. Z tej sieci zależności między Celami wynika potrzeba **współpracy wszystkich możliwych instytucji na drodze do ich realizacji**. Z jednej strony mamy Organizację Narodów Zjednoczonych (która zainicjowała zdefiniowanie Celów Zrównoważonego Rozwoju i monitoruje ich wdrażanie), międzynarodowe mechanizmy pomocy humanitarnej i współpracy rozwojowej, a z drugiej strony jesteśmy my – niezależnie od wieku, przekonani czy zawodu **nasze decyzje kształtują świat wokół nas**.

Cele ONZ do 2030 roku to m.in. wzmocnienie globalnego partnerstwa na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Uczymy się

WOS. Podczas lekcji młodzież zastanawia się nad pojęciem solidarności w życiu codziennym oraz w szerszym wymiarze – globalnym. Przypomina sobie poznane prawa człowieka oraz definiuje wybrane prawa człowieka trzeciej generacji, rozważając ich wartość i znaczenie we współczesnym świecie.

→ bit.ly/CEOPrawaSolidarnosciowe

JĘZYK ANGIELSKI. Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają krótką historię Pokojowej Nagrody Nobla oraz biografie jej laureatów i laureatek. Ćwicząc czytanie ze zrozumieniem, w oparciu o życiorysy zastanowią się, czy warto walczyć o swoje ideały oraz czy dobro ogółu bywa ważniejsze od dobra pojedynczego człowieka.

→ bit.ly/CEOPokojowyNobel

WOS. Uczniowie i uczennice zastanowią się, co skłania do udzielania pomocy krajom globalnego Południa, i dowiedzą się, czym się różni pomoc humanitarna od rozwojowej. Poznają także przykłady pomocy udzielanej krajom dotkniętym kryzysem humanitarnym lub borykającym się z wyzwaniami rozwojowymi.

→ bit.ly/CEOJakPomagac

PLASTYKA. Zajęcia zachęcają młodzież do krytycznej refleksji nad współczesnym światem i wyzwaniami stojącymi przed ludzkością, a także sposobem, w jaki może o nich mówić sztuka. Zadaniem młodzieży jest stworzenie kompozycji plastycznej: narysowanie labiryntu globalnych współzależności. Każda osoba tworzy autorską pracę, wpisując swój pomysł w kontur sześcioboku załączony do scenariusza. Na zakończenie zajęć wszyscy łączą ze sobą powstałe labirynty, tworząc swoistą mozaikę – mapę złożoności współczesnego świata i globalnych powiązań. Zajęcia dają także przestrzeń do zastanowienia się, co to znaczy myśleć jak artysta/artystka.

→ bit.ly/CEOŚwiatLabiryntem

Działamy

17 PARTNERSTWA
NA RZECZ CEŁÓW

- ➔ Zapoznajcie się z inicjatywami na rzecz wspierania realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju. Zobaczcie, jak młodzież może włączyć się w proces lokalnych i globalnych zmian. Powstało już wiele inicjatyw wspierających grupy młodzieżowe w działaniu. Stwórzcie e-book (np. za pomocą Book Creator) na temat organizacji i instytucji, które wspierają młodzież w działaniu na rzecz Celów Zrównoważonego Rozwoju. Włączcie swoje działania w ruch #ACT4SDGS act4sdgs.org.
- ➔ Stwórz z innymi uczniami i uczennicami grupę projektową, która przeprowadzi projekt na rzecz jednego z Celów Zrównoważonego Rozwoju (możecie skorzystać z materiałów i pomysłów podanych na pozostałych planszach). Do współpracy zaproszcie organizację lub instytucję spoza szkoły. Możecie się zarejestrować na portalu eTwinning etwinning.pl i nawiązać współpracę ze szkołą poza granicami Polski!
- ➔ Rozpowszechniajcie wiedzę na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju. Obejmują one wyzwania, którym sprostanie wymaga globalnej współpracy. By się to udało, każdy musi wykonać swoją część pracy: rząd, sektor prywatny, społeczeństwo obywatelskie. Nagrajcie film, napiszcie artykuł, przeprowadźcie ankietę uliczną, przygotujcie grafikę. Zapiszcie się do [newslettera](#) dla młodych przygotowanego przez Organizację Narodów Zjednoczonych, aby być na bieżąco z działaniami podejmowanymi, by osiągnąć Cele.